

ESG PRINCIPLES - A DRIVER OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT AND BUSINESS TRANSFORMATION

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES

 <https://timeedu.uz/>

 24.10.2025 y.

2-TO'PLAM
2-MAXSUS SON/2025

+998 95 651 90 00
journals@timeedu.uz

“ESG tamoyillari – hududlarni barqaror rivojlantirish va biznesni transformatsiyalash drayveri” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani ilmiy maqolalar va tezislar to‘plami. -T.: TMII, 2025. – 752 bet.

Ushbu to‘plamda mamlakatimizda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, iqlim o‘zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ESG tamoyillari asosida hududlar va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta’minlash, hududlarda “yashil” iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashning samarali iqtisodiy mexanizmlarini joriy qilish, yirik va o‘rta biznes korxonalari faoliyatini transformatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish, sanoat korxonalarida chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish, “yashil” texnologiyalar, sun’iy intellekt asosida atrof-muhitni muhofaza qilish, raqamli iqtisodiyot sharoitida mavjud sanoat ishlab chiqarishni raqamli transformatsiya qilish jarayonlarini jadallashtirish orqali ishlab chiqarish sanoatini “drayver” sohaga aylantirish istiqbollari hamda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning turli yo‘nalishlariga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqot materiallari keltirilgan.

To‘plamda keltirilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va keltirilgan huquqiy-me’yoriy xujjatlarning haqqoniyligi, tanqidiy fikr-mulohazalar va takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

Сборник научных статей и тезисов Международной научно-практической конференции на тему «Принципы ESG – драйвер устойчивого развития регионов и трансформации бизнеса». – Т.: ТМII, 2025. – 752 с.

В сборнике представлены материалы научных исследований, посвященные устойчивому экономическому развитию нашей страны, диверсификации производства, адаптации к изменению климата и смягчению его последствий, повышению эффективности природопользования, обеспечению устойчивого развития регионов и промышленных предприятий на основе принципов ESG, внедрению эффективных экономических механизмов поддержки «зеленой» экономики в регионах, трансформации деятельности крупного и среднего бизнеса и повышению его конкурентоспособности, управлению отходами и развитию циклической экономики на промышленных предприятиях, охране окружающей среды на основе «зеленых» технологий, искусственному интеллекту, перспективам превращения обрабатывающей промышленности в «драйверную» отрасль за счет ускорения процессов цифровой трансформации действующего промышленного производства в условиях цифровой экономики, а также различным направлениям обеспечения устойчивого экономического роста.

Авторы сами несут ответственность за содержание представленных в сборнике материалов, достоверность содержащихся в нем статистических данных и представленных нормативно-правовых документов, а также за критические высказывания и предложения.

Tahrir hay’ati: i.f.n., dotsent Sh.K. Narbayev

i.f.n., professor I.S. Xotamov

i.f.d., professor Sh.I. Alibekov

i.f.d., professor V.P. Kuznetsov

i.f.f.d., dotsent N. Nosirova

i.f.f.d., dotsent D. Mamasoatov

assis. G. Axmedova

assis. A. Qudratxo‘jayev

Taqrizchilar: i.f.d., professor N.M. Maxmudov

i.f.d., professor A.A. Yadgarov

KIRISH SO‘ZI

ASSALOMU ALAYKUM, HURMATLI XALQARO ANJUMAN ISHTIROKCHILARI, AZIZ MEHMONLAR!

Sizlarni Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti hamda O‘zbekiston Ekologik Partiyasi Markaziy kengashi tomonidan tashkil etilayotgan mazkur Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanda qutlashdan mamnunmiz!

Qadrli anjuman ishtirokchilari, bugun biz “ESG tamoyillari – hududlarni barqaror rivojlantirish va biznesni transformatsiyalash drayveri” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman o‘tkazmoqdamiz. Bugungi anjumanning asosiy maqsadi mamlakatimizda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, iqlim o‘zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ESG tamoyillari asosida hududlar va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta’minlash, hududlarda “yashil” iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashning samarali iqtisodiy mexanizmlarini joriy qilish, yirik va o‘rta biznes korxonalari faoliyatini transformatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish, sanoat korxonalarida chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish, “yashil” texnologiyalar, sun’iy intellekt asosida atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llarini chiqur tahlil qilgan holda ilmiy amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan qaror va farmonlar, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, amalga oshirilayotgan islohotlar ushbu anjuman mavzusining naqadar dolzarbligini anglatadi. Yurtboshimiz tomonidan 2025-yilni “Atrof-muhitni asrash va “yashil” iqtisodiyot yili” deb nomlanishi hamda ushbu yo‘nalishda qabul qilingan Davlat dasturida belgilangan vazifalarning ijrosini ta’minlashda ma’lum ma’noda anjumanning ham o‘z hissasi bo‘ladi deb umid qilamiz.

Anjuman natijalaridan kutilayotgan ilmiy, ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlik quyidagilarda o‘z ifodasini topadi:

Ilmiy samaradorlik – anjumandan kutilayotgan ilmiy-amaliy natija mamlakatimiz hududlarida barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash, sanoat korxonalarining atrof-muhitga bo‘lgan e’tiborini yanada kuchaytirish, biznes strategiyalarini takomillashtirish, shu bilan birga hududlar darajasida barqaror rivojlanishni amalga oshirish darajasini tahlil qilish, “atrof-muhit, jamiyat, boshqaruv” (ESG) tamoyillariga mos holda faoliyat ko‘rsatishlariga erishishning ustuvor yo‘nalishlarini tahliliy o‘rganish asosida olingan natijalarni umumlashtirib ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ijtimoiy samaradorlik – muhokama qilinadigan masalalarning har birida ijtimoiy samara alohida o‘rin egallaydi. Chunki ESG-tamoyillarining asosiy xususiyati ham ijtimoiy sohaga yuqori darajada e’tibor qaratilishidadir. Shu jihatdan ijtimoiy samarani iqtisodiy jihatdan baholash, bu yo‘nalishda mavjud amaliyotlarni ilmiy tahlil qilishning konseptual yondashuvlarini ishlab chiqishga, hududlarda va biznes sohasida izchil islohotlarni amalga oshirish orqali jamiyatni rivojlantirish, aholining turmush darajasini yaxshilash, barqaror daromad manbalarini shakllantirish, tabiiy resurslar tejamkorligiga erishish asosida kelajak avlod uchun zahiralarini saqlab qolish, aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy samaradorlik - iqtisodiy faoliyatning faol ishtirokchilaridan biri ishlab chiqarish korxonalaridir, ular tomonidan mahsulot ishlab chiqarish jarayonida sezilarli darajada uglerod izi qoldiriladi. Shaffof va ekologik toza ma’lumotlarni taqdim etish atrof-

muhitni muhofaza qilish qonunchiligiga rioya qilish uchun zarurdir. Iqtisodiy samaradorlik jihatidan mavzu doirasida muhokama qilinadigan har bir masala katta ahamiyatga ega. Birinchidan, sohada qonunchilik bazasini mustahkamlash; ikkinchidan, korxonalarda ESG tamoyillarini joriy yetishning iqtisodiy samaradorligini baholash uslubiyotini ishlab chiqish; uchinchidan, hududlarning barqaror rivojlanishi uchun mavjud salohiyatini baholash va shu asosda sohalarni diversifikatsiya qilish imkoniyatining vujudga kelishi, to'rtinchidan, korxona va tarmoqlarni rivojlantirishda "yashil" investitsiyalarni jalb qilish hamda ulardan samarali foydalanishga keng yo'l ochiladi.

Albatta bunday o'zgarishlar, texnologik taraqqiyotga hamohang ravishda, qo'shimcha imkoniyatlarni ochishga va rivojlanishning yangi strategiyalarini ishlab chiqishga keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Lekin shu bilan bir qatorda, iqtisodiyotni raqamlashtirish va bunday sharoitda biznesni rivojlantirish jarayonlarida, o'ziga xos muammolar va turli savollar ham yuzaga kelmoqda.

Bunday masalalarni o'rganib, uning yechimlarini topish uchun Toshkent menejment va iqtisodiyot institutining professor-o'qituvchilari tomonidan ham turli ilmiy tadqiqotlarni olib borish yo'lga qo'yilgan. Ularning tadqiqotlari natijalaridan - o'quv jarayonlarida, ta'lim sifatini oshirish maqsadlarida, keng foydalaniladi.

Bu o'z navbatida, institutda menejment, iqtisodiyot va axborot texnologiyalari sohalarida tayyorlanadigan malakali mutaxassislarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalarini ham oshirishga hizmat qiladi.

Bundan tashqari, institutda innovatsion dasturlar va loyihalar orqali talabalarni yangi texnologiyalar bilan tanishtirish, ularda raqamli iqtisodiyot va global biznes muhitida raqobatbardosh bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanni o'tkazishda hamkorlik qilayotgan O'zbekiston Ekologik Partiyasi Markaziy kengashiga, anjumanda ishtirok etayotgan O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi, BMT ning UNDP loyihasi vakillariga, Federal davlat byudjeti oliy ta'lim muassasasi Kozma Minin nomidagi Nijniy Novgorod davlat pedagogika universiteti, Umumrossiya davlat adliya universitetining (VGUYU) Shimoliy-Kavkaz instituti (filiali), Umumrossiya davlat adliya universitetining (VGUYU) Rostov instituti (filiali), Kazpotrebsoyuz Karaganda universiteti, Kyungdong Universiteti (Koreya Respublikasi), tashkilot va korxonalarining mutaxassislari, xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarga o'z minnatdorchiligimizni izhor qilamiz.

Bugun sizlarning e'tiboringizga taqdim etiladigan taqdimotlar va fikrlar - bizni zamonaviy iqtisodiyotning yangi talablariga mos keladigan biznes modellarni yaratishga ilhomlantiradi.

Biz bu jarayonda, o'z tajribamizni almashish va birgalikda muammolarni hal qilish uchun yangi g'oyalarni kashf etishni maqsad qilamiz.

Umid qilamanki, anjumanimiz samarali va foydali bo'ladi.

Har biringizning ishtirokingiz va hissangiz bu jarayonda juda muhim.

Keling, birgalikda yangiliklarga ochiq bo'lib, innovatsion yechimlarni izlaylik!

Bugungi anjuman ishiga va unda ishtirok etayotgan barcha ishtirokchilarning ilmiy-ijodiy faoliyatlariga ulkan muvaffaqiyatlar tilaymiz!

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti rektori

X. Axmedov

MUNDARIJA / ОГЛАВЛЕНИЕ

I SHO'BA. IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH, ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH, IQLIM O'ZGARISHI OQIBATLARIGA MOSLASHISH VA ULARNI YUMSHATISH, TABIIY RESURLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	11
HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH DASTURLARINI XALQARO STANDARTLAR TIZIMIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI	
Abdulloyev A.J., N.K.Sharapova	11
АНАЛИЗ ГОТОВНОСТИ УНИВЕРСИТЕТОВ К ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ И РЕАЛИЗАЦИИ ESG-КОНЦЕПЦИИ	
Кузнецов В.П., Назарова Е.Н.	23
ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ КОНТРОЛЬ КАК МЕТОД ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	
Алибеков Ш.И.	33
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТАРКИБИНИ БОЗОР КОНЪЮНКТУРАСИ ЎЗГАРИШИГА МОС ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	
Чариев К.А., Абдулазизов Ш.А.	37
BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL ENERGIYA TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI	
Asamxodjayeva S.Sh.	48
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI	
Meyliqulov Sh.X.	56
МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТЬЮ В КОМПАНИЯХ	
Киясов Б.Н.	60
РАЗРАБОТКА И ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ КРІ ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ СОТРУДНИКОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ	
Ўқбар Айдын	66
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INNOVATSION XATARLARNI BOSHQARISH VA HUDUDIY "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	
Rashidov J.X.	72
"QURILISH SOHASI FAOLIYATIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH"	
Alimov O.S.	82
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI MAKROIQTISODIY BARQAROR RIVOJLANTIRISH TANHILI	
Nazirova S.X.	89
ПОВЫШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПРОИЗВОДСТВА ОДЕЖДЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	
Ахмедова Г.А.	99
ОПТИМИЗАЦИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ В НИЖЕГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ НА ПРИМЕРЕ КОМПАНИИ «ГРУППА ГАЗ»	
Лаврентьева Е.В., Пахомичева А.С.	107
БЕРЕЖЛИВОЕ ПРОИЗВОДСТВО КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ	
Лаврентьева Е.В., Султанова Л.Л.	113
ТЕНДЕНЦИИ И ПРОБЛЕМЫ РОССИЙСКИХ РЕГИОНОВ ПО ВНЕДРЕНИЮ ESG – СТАНДАРТОВ	
Набоков В.И., Некрасов К.В.	121
ЎЗБЕКИСТОНДА КИРУВЧИ ТУРИЗМНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШДА АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ЗАРУРАТИ	
Рискулов Р.Б.	125
KORXONADA BREND EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-USLUBIY JIHATLARI	
Sa'dulloyev H.I.	134

RAQAMLI IQTISODIYOTNING MAMLAKAT IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA’SIRI VA “RAQAMLI O‘ZBEKISTON – 2030” STRATEGIYASINI AMALGA OSHIRISHDAN KUTILAYOTGAN NATIJALAR TAHLILI	
Sharipova Sh.B.	140
O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	
Sharipov I.B.	147
РАЦИОНАЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ТЕРРИТОРИИ ДЕХКАНСКИХ ХОЗЯЙСТВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГЕОИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ	
Ашуров А.Ф.	155
II SHO’BA. “YASHIL” TEXNOLOGIYALAR, SUN’IY INTELEKT VA ENG YAXSHI TEXNOLOGIYALAR (BAT) ASOSIDA ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH	164
OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISH: RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYA QILISH YO’LLARI	
Yuldashev I.B.	164
ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ «УНИВЕРСИТЕТ 4.0»: ПОДГОТОВКА КАДРОВ ДЛЯ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ НИЗКОУГЛЕРОДНОГО ПЕРЕХОДА	
Кузнецова С.Н., Цыбуцинина И.Е., Фролов Ю.С., Горев Н.А.	168
SUN’IY INTELEKT VA REAL VAQT TIZIMLARI ASOSIDA HUDUDIY AVTOMOBIL YO’LLARI MUHANDISLIK INSHOATLARINI LOYIHALASH JARAYONINI MODELLASHTIRISH	
Norinov M.U., Zikrayev A.A.	177
REAL VAQT TIZIMLARI VA SUN’IY INTELEKT ASOSIDA EKOLOGIK MONITORINGNI AVTOMATLASHTIRISHNING ILMIY-ASOSIY YO’NALISHLARI	
Ergashev O.M.	186
ИҚЛИМ ЎЗГАРИШЛАРИ ШАРОИТИДА АГРАР СОҲАНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШДА СУҒУРТА МЕХАНИЗМИНИНГ РОЛИ	
Вахобов А.Р.	195
ИНСОН ВА АТРОФ-МУҲИТ УЙҒУНЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ.	
Йўлдошев Н.Қ.	202
SUN’IY INTELEKTDAN ATROF-MUHITNI MUHOFAZALASHDA FOYDALANISH	
Nasriddinov I.X., Tulyaganov E.J.	209
O‘ZBEKISTONDA KO‘ZI OJIZ SHAXSLARNING IQTISODIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK IMKONIYATLAR	
Isayev K.A., Qurbanov A.G’.	215
ЧОРВАЧИЛИК ХЎЖАЛИКЛАРИ ВА УЛАРГА ХИЗМАТ КЎРСАТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР ЎРТАСИДА КООПЕРАЦИЯ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ АҲАМИЯТИ	
Худайбердиев Ў.Э.	221
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA TIZIMI RIVOJLANISHI SHAROITIDA BIZNESNI BOSHQARISH VA TASHKIL QILISH	
Kambarova Sh.M.	228
BARQAROR INVESTITSIYALAR VA ESG ME’ZONLARI: NAZARIY TAHLIL	
Maxmasobirova N.U.	235
“O‘ZBEKISTON SANOAT TARMOQLARIDA ESG TAMOYILLARIGA ASOSLANGAN BOSHQARUV MECHANIZMLARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH”	
Rusatamov Z.X.	241
THE ROLE OF ESG PRINCIPLES IN ATTRACTING INSTITUTIONAL INVESTORS IN CORPORATE GOVERNANCE	
Sadikova M.A.	249
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY DIVERSIFIKATSIYANING O‘RNI	
Daminova O.M.	254
КОНФУЦИАНСКИЕ ИДЕИ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ УЗБЕКИСТАНА	
Нарзуллаева Г.С., Сайфуллаева М.И., Носирова Н.Д.	262
YASHIL TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELEKTNING SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI	
Yakubova U.A.	278

HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY–INSTITUTSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA BU YO‘NALISHDAGI DAVLAT SIYOSATI	
Qo‘chqorova M.U.	284
INKLYUZIV IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI FAOLIYATI RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBALARI	
Qurbanov A.G‘.	291
GLOBAL BIZNESDA INNOVATSIYALAR VA ULARNING XUSUSIYATLARI	
Murtazaev O.O.	298
SANOAT KORXONALAR BARQAROR RIVOJLANISHINING NAZARIY-USLUBIY JIHATLARI	
Ismatulloeva M.F.	304
TRANSPORT XIZMATLARINI IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI VA VAZIFALARI	
Karimova Sh.U.	311
ФИНАНСОВОЕ ОЗДОРОВЛЕНИЕ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ АГРОБИЗНЕСА КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ И СОКРАЩЕНИЯ БЕДНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ	
Адиллов Ш.Ш.	315
III SHO‘BA. ESG TAMOIYILLARI ASOSIDA HUDUDLAR VA SANOAT KORXONALARINING BARQAROR RIVOJLANISHINI TA‘MINLASH YO‘NALISHLARI.....	325
“SANOAT-5.0” VA BARQARORLIK: ASOSIY TENDENSIYALAR VA MUAMMOLAR	
Xotamov I.S., Qudratxo‘jayev A.K.	325
ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ КАК ДРАЙВЕР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	
Мырзалиева Г.А., Байкенжеева Д.Б.	334
QISHLOQ XO‘JALIGIDA RESURSLARDAN OQILONA FOYDALANISH YO‘LLARI	
Asamxodjayeva Sh.Sh., Qodirov S.Q.	341
ESG TAMOIYILLARI HUDUDIY IQTISODIY SIYOSATDA: BARQAROR RIVOJLANISHNING YANGI PARADIGMASI	
Zaynutdinov I.S.	348
ESG TAMOIYILLARI ASOSIDA SANOAT CHIQINDILARINI QAYTA ISHLASHNING BARQAROR RIVOJLANISHGA TA‘SIRI	
Yusupov U.M.	353
AGLOMERATSIYALARNING “YASHIL” IQTISODIYOT RIVOJLANISHIGA TA‘SIRI	
Mardonov Sh.	362
O‘ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT SAMARADORLIGIGA EKO-MARKETING TA‘SIRINI TAHLIL QILISHDA SUN‘IY INTELLEKT VA MASHINAVIY O‘RGANISHGA ASOSLANGAN YANGI EKONOMETRIYA YONDASHUVI	
Usmonova Diyora Mahmud qizi	367
O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA SANOATNI TUTGAN O‘RNI.....	379
Matchanova Ma‘rifat Ikramovna.....	379
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI	
Meyliqulov Sh.X.	384
AVTOMOBILSOZLIKDA MAHALLIYLASHTIRISHNI RIVOJLANTIRISHDA IKKINCHI DARAJALI YETKAZIB BERUVCHILARNING O‘RNI VA ULARNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI	
Qobilov R.Sh.	388
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МОДЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В КОМПАНИЯХ	
Аділ Ф.С.	392
ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДОВ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ В КОМПАНИЯХ	
Жолдасова А.Б.	397
ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ РАЗРЕШЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ КОНФЛИКТОВ	
Кемпірәлі Е.Қ.	404
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ: ШАГИ К ИХ АВТОМАТИЗАЦИИ	
Пернебаев Е.Б.	409
ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ НА ПРЕДПРИЯТИИ	

Рахатова Ж.Н.	414
HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-INSTITUTSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA BU YO'NALISHDAGI DAVLAT SIYOSATI	
Musulmonova Sh., Hikmatov M.	422
SANOAT KORXONALARIDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING MILLIY VA XORIJIY TAJRIBASI	
Toxirov J.M.	426
GREEN CAR: QISHLOQ XO'JALIGIDA NAZORATNI YENGILLASHTIRUVCHI AQLLI ROBOT	
Qurbonov Sh.B.	434
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINING TAHLILI	
Baxromov A.B.	437
XALQARO AUDIT STANDARTLARIGA MUVOFIQ AUDITORLIK TEKSHIRUVLARINI YTKAZISH MASALALARI	
Ahmadjonov A.K.	443
ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ИШТИРОКИДАГИ КОРХОНАЛАРНИ ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ ҚИЛИШ: ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСЛАР, ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ИНТЕГРАЦИЯСИ ВА РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	
Ashurov Z.A.	448
IV SHO'BA. KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI TRANSFORMATSIYALASH VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	459
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI EKSPORT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	
Mamasoatov D.R.	459
РЕСТРУКТУРИЗАЦИЯ В СФЕРЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЗАНЯТОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: АНАЛИЗ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РЫНОК ТРУДА	
Abduraimova N.P.	464
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA BIZNES JARAYONLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI	
Suyunov Y.B.	479
АРАБСКАЯ РЕСПУБЛИКА ЕГИПЕТ НА ПУТИ К УСТОЙЧИВОМУ ЭКОНОМИЧЕСКОМУ РОСТУ	
Ziyadullaeva L.C.	487
THE IMPACT OF THE CHINA-KYRGYZSTAN-UZBEKISTAN RAILWAY ON UZBEKISTAN'S ECONOMIC DEVELOPMENT: MECHANISMS, EFFECTS, AND POLICY RESPONSES	
Ye Maoqing.	492
XORIJIY INNAVATSION INVESTITSİYALARNI JALB ETISH DOLZARBLIGI	
Tulyaganov E.J., Ubaydullayeva G.E.	502
QURG'OQCHIL MINTAQALARDA KICHIK AGROBIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	
Qulliyev O.A.	507
BANKLARNING MOLIYAVIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KAPITAL VA AKTIVLAR RENTABELLIGINING AHAMIYATI	
Alimjanova D.S.	516
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИЯМИ В БИЗНЕС-СФЕРЕ	
Raxymjanova A.A.	519
MAMLAKATIMIZDA EKSPORT JARAYONLARINI BARQARORLASHTIRISH OMILLARI	
Abdvaliyev Sh.X.	524
SANOAT KORXONALARIDA HR MENEJMENT TIZIMINI JORIY ETISH VA XODIMLARNI BOSHQARUV HOLATI TAHLILI	
Toshtemirov S.G'.	534
INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA MOTIVATSIYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	
Abdufattoxova H.	539
AVTOMATLASHTIRILGAN BUYUMLARNI SARALOVCHI ROBOTLAR	
G'ulomov X.A.	545

APPLICATION OF ESG PRINCIPLES AS A WAY TO INCREASE COMPETITIVENESS IN THE MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES	
Kurbanov U.A., Kurbanova Sh.Y., Alimova D.T.	548
ЦИФРОВИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА РЫНОК ТРУДА.	
Фарходова Ш.Ш.	554
СОВРЕМЕННЫЕ НОВЕЙШИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ЭКОНОМИКЕ И БИЗНЕСЕ: РОЛЬ В СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ РК	
Агабекова Ш.Н., Бокушева С., Байкенжеева Д.Б.	557
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКИ В РЕГИОНАХ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	
Жартай Ж.М., Саттыбаева Д.М., Рахимова А.Н., Никкель Л.Д.	565
O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	
Vahangurov O.O.	571
O‘ZBEKISTONNING YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISH YO‘LLARI VA USTUVORLIKLARI	
Luqmanov B.M.	577
KAPITAL TANQISLIGI SHAROITIDA MOLIVAVIY RESURLARNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH	
Arziyev S.	585
V SHO‘BA. ESG STANDARTLARIGA MOS KELADIGAN INVESTITSIYA LOYIHALARINI QO‘LLAB-QUVVATLASH, DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK VA XALQARO MOLIVA INSTITUTLARI	590
SANOAT KLASTERLARI – SANOAT SALOHİYATINI OSHIRISHNING STRATEGİK YO‘NALISHI SIFATIDA	
Sobirov A.A.	590
АНАЛИЗ ВА СИНТЕЗ МЕТОДЛАРИНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ	
Дусмуратов Р.Д., Носирова Н.Ж.	597
ESG-ФАКТОРЫ В ПРИНЯТИИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ	
Ким Л.Н., Елтаев Н.К.	606
КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКИ НА ПРИМЕРЕ НИЖЕГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ	
Ремизова И.В.	614
TIJORAT BANKLARIDA DAVLAT MAQSADLI DASTURLARINI MOLIVALASHNING ILG‘OR XORIY TAJRIBALARI	
Shodiyev Sh.S.	620
ВЛИЯНИЕ ЗЕЛЁНЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ	
Усманова Ю.	623
YASHIL ENERGETIKA SOHASIDA INVESTITSIYALARNING ROLI	
Primov S.F.	632
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В РАМКАХ ЗЕЛЕННЫХ РАБОЧИХ МЕСТ	
Хувайдуллаева И.Х.	638
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISH	
Primov S.F.	642
ТИЖОРAT БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИДА УЧРАЙДИГАН РИСКЛАР ВА УЛАРИНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ	
Хусанбоев А.Ғ.	647
ВЛИЯНИЕ ПРИНЦИПОВ ESG НА РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕРВИЧНОГО ПУБЛИЧНОГО РАЗМЕЩЕНИЯ АКЦИЙ: КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ	
Сайдуллаев Ш.	653
РАНВАР КАДРЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНСИЯЛАРИНИ РИВОJЛАНТИРИШДА RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI	
Olimov S.A.	660
MILLIY IQTISODIYOTDA KICHİK TADBIRKORLIKNING O‘RNI VA AHAMIYATI	
Kurbanova Sh.Y., Yusupov A.A.	667
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ТРАНСФОРМАЦИЮ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	

Koptaeva G.II., Bekebaeva M.O.	672
HUDUDLAR TASHQI IQTISODIY STRATEGIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	
Toshboyev M.M.	680
QISHLOQ XO‘JALIGIDA KLASSTERLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA‘MINLASHDA DAVLAT SUBSIDİYALARINING AHAMIYATI	
Yuldasheva D.K.	689
O‘ZBEKISTONDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY-IJTIMOIIY AHAMIYATI	
Mamatov M.N.	699
RAQAMLI-ELEKTRON PULLAR VA KRIPTOVALYUTALAR FARQLARI	
Matchanov T.M., Matchanova M.I.	703
AXBOROT TIZIMLARI XUSUSIYATLARI	
Norinov M.U., Abdulxamid A.I., Oripov O.I., Madaminov F.R.	709
CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASH SANOATI VA ATROF-MUHITGA SALBIY TA‘SIRINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI	
Tursunqulov Sh.R.	715
O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA ISHLAB CHIQUARISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH VA IQLIM O‘ZGARISHI OQIBATLARIGA MOSLASHISH MEXANIZMLARI	
Abduraxmanova Z.T., Rustamova M.M.	722
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI SANOATDA EKOLOGIK SAMARADORLIKNI OSHIRISH	
Hasanov H.X.	727
SHADOW ECONOMY EXPOSED: THE HIDDEN FORCES SHAPING ECONOMY.	
Arziev Sh.R.	735
TIJORAT BANKLARIDA INNOVATSION MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH MEXANIZMLARI	
Axmedova D.B.	741

- Фокус на новых источниках дохода. Разрабатывать платформенные и сервисно-ориентированные модели, создавать цифровые продукты и услуги на базе ИИ.

- Инвестиции в аналитику и кибербезопасность. Повышение качества данных и их защиты критично для эффективной работы ИИ-систем.

Реализация этих предложений позволит странам Центральной Азии ускорить цифровую трансформацию экономики, повысить глобальную конкурентоспособность и создать условия для устойчивого экономического роста. Компании получают возможность улучшить производительность, сократить издержки, выйти на новые рынки и сформировать инновационные экосистемы, отвечающие вызовам XXI века.

Список использованной литературы

1. Бакулин, С.В. Искусственный интеллект и цифровая экономика: вызовы и возможности для бизнеса : монография. – М.: Инфра-М, 2022. – 312 с.

2. Ковальчук, А.А., Руденко, И.Д. Трансформация бизнес-моделей в условиях цифровизации и внедрения ИИ // Экономика и управление. – 2023. – № 4. – С. 15–27.

3. PwC. Sizing the prize: What's the real value of AI for your business and how can you capitalise? – London : PwC Research, 2018. – 44 p.

4. McKinsey & Company. The State of AI in 2023: Generative AI's Breakout Year. – New York : McKinsey Global Institute, 2023. – 56 p.

HUDUDLAR TASHQI IQTISODIY STRATEGIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI

Toshboyev Muzaffar Muhtorovich

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti

“Iqtisodiyot” kafedrasida katta o‘qituvchisi

E-mail: muz72@mail.ru

Orcid: 0009-0005-4974-9498

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada jahon bozorlarida yuzaga kelayotgan noaniqlik va iqtisodiy beqarorlik sharoitida hududlarning tashqi iqtisodiy strategiyalarini shakllantirish masalalari xorijiy davlatlar tajribasi asosida o‘rganilgan. Rivojlangan mamlakatlarning tashqi iqtisodiy siyosati, eksportni diversifikatsiya qilish, innovatsion yondashuvlar va hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash bo‘yicha amaliy choralar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston hududlari uchun samarali tashqi iqtisodiy strategiyalarni ishlab chiqishda amaliy ahamiyat kasb etadi.*

***Kalit so‘zlar:** jahon bozori, noaniqlik, tashqi iqtisodiy strategiya, xorijiy tajriba, hududiy rivojlanish, eksport siyosati.*

Аннотация. В статье рассматривается опыт зарубежных стран по формированию внешнеэкономических стратегий регионов в условиях неопределенности и нестабильности мировых рынков. Анализируются внешнеэкономическая политика развитых государств, меры по диверсификации экспорта, внедрению инновационных подходов и обеспечению региональной экономической устойчивости. Полученные результаты могут быть использованы при разработке эффективных внешнеэкономических стратегий для регионов Узбекистана.

Ключевые слова: мировой рынок, неопределенность, внешнеэкономическая стратегия, зарубежный опыт, региональное развитие, экспортная политика.

Annotation. This article examines the experience of foreign countries in shaping regional foreign economic strategies under the conditions of global market uncertainty and instability. It analyzes the foreign economic policies of developed nations, measures for export diversification, innovative approaches, and ensuring regional economic resilience. The findings can be applied in developing effective foreign economic strategies for the regions of Uzbekistan.

Keywords: global market, uncertainty, foreign economic strategy, foreign experience, regional development, export policy.

Kirish

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, tashqi iqtisodiy strategiyalarida boshlang'ich nuqta sifatida erkin savdo tamoyili qabul qilinadi. Bu tamoyil dunyo xo'jaligining chuqurlashgan differentsiallasuvi va milliy iqtisodiyotlarning rivojlanish darajalari orasidagi tafovut kuchaygani sharoitida sanoatlashgan mamlakatlarga qo'shimcha ustunliklarni taqdim etib, ularning iqtisodiy pozitsiyalarini mustahkamlaydi. Boshqa tomondan, tarixiy sabablarga ko'ra dunyo xo'jalik aloqalariga kechroq qo'shilgan davlatlarda vaziyat butkul boshqacha yuzaga kelgan, bu esa ularning qaram pozitsiyasini belgilagan. Ushbu mamlakatlarning tashqi iqtisodiy strategiyalarini ishlab chiqishda proteksionizm va iqtisodiy egoizm tamoyillari asosiy o'rin tutgan. Biroq, jahon bozoridagi raqobat keskinlashgani, ayniqsa moliyaviy-iqtisodiy inqiroz, COVID-19 pandemiyasi, siyosiy beqarorlik kabi noaniqlik sharoitida ko'plab rivojlangan iqtisodiy mamlakatlar o'z tashqi iqtisodiy strategiyalarida ayrim proteksionistik elementlardan foydalanishga majbur bo'lishdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-martdagi "Tashqi savdo va mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda tadbirkorlik assotsiatsiyalarining rolini yanada oshirish choralari to'g'risida"gi PQ-126-son Qarorida eksportga yo'naltirilgan institutar rolini oshirishga alohida e'tibor berilgan¹⁹⁶. Qaror mamlakatimizda eksport salohiyatini kengaytirish va hududlar iqtisodiy faoliyatini rivojlantirishga yangi turtki berdi. Ushbu hujjat orqali tadbirkorlik assotsiatsiyalarining tashqi savdo jarayonlaridagi ishtirokini kuchaytirish, ularni mintaqaviy sanoatni modernizatsiya qilish va eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirishda faol qo'llab-quvvatlash maqsad qilingan. Qaror,

---

¹⁹⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Tashqi savdo va mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda tadbirkorlik assotsiatsiyalarining rolini yanada oshirish choralari to'g'risida"gi Qarori 2024-yil 14-mart, № PQ-126-son. Elektron manba: <https://lex.uz/ru/docs/6838940>

shuningdek, hududlararo hamkorlikni mustahkamlash va tadbirkorlik sub'ektlari o'rtasida samarali integratsiyani ta'minlash orqali raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi, bu esa O'zbekistonning global bozorlaridagi pozitsiyasini yanada mustahkamlaydi.

Mamlakatning tashqi iqtisodiy strategiyasining asosiy tamoyillarini tanlash uning iqtisodiy va tabiiy salohiyatiga bog'liq bo'ladi. Agar mamlakat xalqaro mehnat taqsimoti tizimiga nisbatan og'riqsiz integratsiyalashishni maqsad qilsa, asosiy e'tibor "erkin savdo" prinsiplariga qaratiladi. Aks holda, mamlakat o'z iqtisodiyotini tashqi ta'sirlardan himoya qilishga intilib, proteksionizm elementlariga amal qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'plab rivojlangan davlatlar tashqi iqtisodiy strategiyalarini amalga oshirayotganda "erkin savdo" tamoyillarini targ'ib qilish bo'yicha faol harakat qilayotganiga qaramay, so'nggi o'n yilliklarda ularning yangi vositalar orqali tashqi iqtisodiy sohadagi ta'siri sezilarli darajada oshdi. Obyektiv haqiqat shuni talab qiladiki, har bir davlatning ichki iqtisodiy siyosati oqibatlari boshqa mamlakatlar iqtisodiyotlariga ta'sir qilishi mumkinligini hisobga olish lozim. Milliy iqtisodiyotlarning o'zaro bog'liqligini anglash va uning davlat tashqi iqtisodiy siyosatiga ta'siri haqida ilgari qayd etilgan edi, bu esa dunyodagi yetakchi davlatlarning muvofiqlashtirilgan tashqi iqtisodiy siyosatini shakllantirishga sabab bo'lishi kerak edi. Va aynan shunday tendensiya o'tgan asrning ikkinchi yarmida yuzaga kelib, hozirgi kunda ham faoliyatini davom ettirmoqda, buni yetakchi integratsion birlashmalar muvaffaqiyatli ishlashi yaqqol tasdiqlaydi.

Davlatlarning tashqi iqtisodiy siyosatidagi shakllar va usullar xilma-xilligi quyidagi omillar bilan izohlanadi, deb hisoblaymiz. Birinchidan, bugungi sharoitda mamlakatlarning jahon iqtisodiyotidagi o'zni ko'rsatkichlarini belgilashga yondashuvlar o'zgardi. Uzoq vaqt davomida xalqaro mehnat taqsimoti tizimidagi yetakchi mavqe mamlakat milliy iqtisodiyotining to'g'ri tanlangan ixtisoslashuvi orqali ta'minlanishi mumkin, deb hisoblangan. Asosiy e'tibor mamlakatga ma'lum tovar yoki xizmatni nisbatan past ishlab chiqarish xarajatlari bilan ta'minlaydigan taqqoslanadigan ustunliklarni aniqlash va saqlashga qaratilgan edi.

Globallashuv sharoitida, ilm-fan va texnikaning yutuqlari keng ko'lamda ishlab chiqarishga joriy etilishi natijasida, narx omili milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini belgilovchi yagona mezon emas. Shunday ekan, o'zgargan sharoitda tashqi iqtisodiy strategiyani takomillashtirishda davlatlar ijtimoiy-madaniy, boshqaruv-ma'muriy va boshqa omillarga ko'proq e'tibor qaratishga majbur bo'ldilar. Faqat ma'lum davlatlarga xos, boshqa davlatlarga xos bo'lmagan omillarni hisobga olish zaruriyati dunyo amaliyoti tomonidan iqtisodiy rivojlanish modellari bir mamlakatdan boshqasiga avtomatik ko'chirilishining samarador

emasligini aniq ko'rsatdi. Bugungi sharoitda na tabiiy, na mehnat resurslari tashqi iqtisodiy siyosatni belgilashda yagona asos bo'la olmadi.

Yaponiya va Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlarining muvaffaqiyati shuni isbotlaydiki, mamlakat muhim tabiiy resurslarga ega bo'lmasdan ham jahon iqtisodiyotida munosib o'rin egallashi mumkin. Millatning mehnat resurslari bilan ta'minlanishi, xalqaro mehnat tizimidagi o'rnini aniqlovchi omil sifatida ko'rib chiqilganda, bugungi sharoitda tashqi iqtisodiy strategiyaning shakllanishi oddiy mehnat resurslari emas, balki innovatsiyalarga moyil malakali kadrlar mavjudligiga bog'liqdir. Haqiqatdan ham, ilm-fan va texnologik taraqqiyot boshqarayotgan jahon iqtisodiyotida mamlakatga munosib o'rin ta'minlashga qaratilgan tashqi iqtisodiy strategiyaning o'z ishchan kuchining past sifatida muvaffaqiyatli bo'lishi qiyin.

G'arbiy Yevropa mamlakatlari tajribasini ko'rib chiqishda Germaniya va Fransiya e'tibor qaratamiz. Birinchisi, chuqur ijtimoiy o'zgarishlarni boshidan kechirgan mamlakat sifatida qiziqarli bo'lsa, ikkinchisi esa davlat tartibga soluvi an'analariga ega bo'lib, yuqori rivojlangan bozor iqtisodiyotiga ega davlat sifatida ajralib turadi¹⁹⁷. Germaniya Federativ Respublikasi (GFR) tashqi iqtisodiy siyosati milliy sanoatning an'anaviy kuchli sohalarida xalqaro mehnat taqsimotida o'z o'rnini mustahkamlashga qaratilgan edi. Davlatning iqtisodiyotga aralashuvi boshqa rivojlangan davlatlarga nisbatan kamroq bo'lib, shaxsiy mas'uliyat va qat'iyatga asoslangan xususiy sektorning o'zini o'zi boshqarish mexanizmi yuqori darajada ishlagan. Bu esa chet el investitsiyalarining nisbatan pastligi va milliy iqtisodiyotning tashqi moliyaviy resurslarga kam bog'liqligini ko'rsatadi.

Germaniya iqtisodiyoti jahon iqtisodiyotiga yuqori darajada integratsiyalashgan bo'lib, eksport hajmi bo'yicha Yevropada birinchi o'rinni egallaydi. Import ko'rsatkichlari ham shunga yaqin darajada. GFRning tashqi iqtisodiy siyosati mamlakatni xalqaro mehnat taqsimotida yuqori sifatli, tor ixtisoslashgan mashinasozlik, kimyo va boshqa sanoat tarmoqlari mahsulotlari ishlab chiqaruvchisi sifatida saqlab qolishga qaratilgan.

Fransiya boshqa rivojlangan davlatlarga nisbatan eng uzoq vaqt davomida davlat siyosati orqali shakllangan iqtisodiy tarkiblarni va mavjud ijtimoiy ta'minot tizimini saqlab qolishga harakat qildi. Uning tashqi iqtisodiy tartibga solishi asosan import hajmini qisqartirishga yo'naltirilgan edi. XX asr oxirlarida esa tashqi iqtisodiy siyosat natijalarining sarflangan resurslarga mos kelmasligi aniq ko'zga tashlandi. Fransiya tajribasi, xususan, uning tashqi iqtisodiy siyosatida qo'llagan yondoshuvi O'zbekiston Respublikasi uchun ham muhim dars bo'lib, tarkibiy islohotlar davomida istiqbolli sohalarning rivojlanishi boshqa sohalar hisobiga amalga oshirilmasligi kerakligini tasdiqlaydi.

---

¹⁹⁷ Контуры инновационного развития мировой экономики. / Под ред. А. Дынкина. – М.: Наука, 2020. – 143 с.

Yaponiyaning zamonaviy iqtisodiyotini shakllantirishda davlatning roli har bir davrning o'ziga xos vazifalariga muvofiq o'zgardi. Milliy proteksionizmning dastlabki bosqichlarida davlat ichki bozorni shakllantirishda asosiy rol o'ynadi. Tadbirkorlar tashqi raqobatchilardan ishonchli himoya qilinardi, ammo ichki raqobat rag'batlantirilar edi. Aynan davlat ilg'or texnologiyalarni olib kelish, tanlash va uzatishni ta'minladi. Yapon kompaniyalari o'z mavqeini mustahkamlash bilan birga mustaqil faoliyat doirasini kengaytirdilar. Endilikda davlatning sa'y-harakatlari yangi sohalarni rivojlantirish va modernizatsiya yoki qayta tashkil etishga muhtoj korxonalarga yordam ko'rsatishga qaratilgan.

Har bir yangi reja qabul qilinganda uning mintaqaviy jihati kuchayib, milliy iqtisodiyotni nomarkazlashtirish masalasida davlatning ishtirok doirasi kengayib bordi. Masalan, "Sanoatni joylashtirish rejasi" Tokio-Yokohama, Nagoya-Iokkaichi, Osaka-Kobe va Kitakyushu aglomeratsiyalarida sanoatning keyingi konsentratsiyasini cheklashni, shuningdek, Hokkaydo, Tohoku va Chubu kabi sanoat rivojlanmagan mintaqalarda yangi sanoat tugunlarini yaratishni nazarda tutgan. Yaponiya mintaqaviy siyosatining asosiy o'ziga xosliklari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- mintaqaviy rivojlanish va ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirish masalalarida aniq qonuniy asos mavjudligi (barcha qonun hujjatlari Yaponiya parlamentining sessiyasida qabul qilinadi). G'arbiy mamlakatlarda bunday keng qamrovli va mintaqaviy rejalashtirishning deyarli barcha jihatlarini qamrab olgan qonunlar majmui mavjud emas. Ba'zilar doimiy ravishda takomillashtiriladi, batafsil bayon etiladi yoki yangilari bilan almashtiriladi;

- G'arbiy Yevropa, AQSh va Kanadada keng tarqalgan xususiy investitsiyalarni subsidiyalash tizimining deyarli mavjud emasligi;

- Yaponiya sanoatlashtirishining strategik yo'nalishlaridan biri sifatida eksport hajmini oshirishga bog'liq infratuzilmani rivojlantirishga ustuvor e'tibor qaratilishi;

- milliy miqyosda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish rejalari va shuningdek, "keng qamrovli hududiy rivojlanish rejalari"ni ishlab chiqilishi.

XX asrning ikkinchi yarmida Xitoy siyosati alohida e'tiborga loyiqdir. Ushbu siyosat dunyo iqtisodiy hamjamiyatiga ochiqlik sharoitida milliy ustuvorliklarni hisobga olib, ma'lum darajada mustaqillikni ta'minlaydi. Boshqacha aytganda, "...ochiqlik siyosati iqtisodiyotning o'z kuchlariga tayangan holda ochiqlik siyosatini olib borishni anglatadi, o'z kuchlariga tayanganlik esa iqtisodiyotning ochiqligi sharoitida amalga oshiriladi"¹⁹⁸.

Xitoyning tashqi iqtisodiy siyosatining o'ziga xos jihatlaridan biri davlatning hal qiluvchi roli bo'lib, aynan davlat mamlakatning tashqi iqtisodiy ochiqlik

---

¹⁹⁸ Потапов М.А. Внешнеэкономическая модель развития стран Восточной Азии. – М.: Международные отношения, 2004. – С. 36.

konsepsiyasini shakllantirgan. XX asr oxirida Xitoy iqtisodiyotining ochiqlik modeli import o'rnini bosish va eksportga yo'naltirilgan strategiyani uyg'unlashtirish, tashqi bozorlarning diversifikatsiyasi, tayyor sanoat mahsulotlari eksportini kengaytirish, mehnat talab qiluvchi ishlab chiqarishdan kapital va ilmiy-texnik talab qiluvchi ishlab chiqarishga asta-sekin o'tishni nazarda tutgan.

Tashqi iqtisodiy siyosat amalga oshirilishi jarayonida Xitoy rahbariyati uning tarkibiy qismlariga bo'lgan yondashuvlari o'zgardi. Eksport milliy iqtisodiyotni rivojlantirish manbai sifatida ko'rib chiqila boshlandi. Biroq tashqi yo'nalish, ya'ni import va eksport operatsiyalarini amalga oshirish faqat chet ellik kapitalga ega ayrim kompaniyalar uchun xos bo'lsa, janubiy hududlardagi maxsus iqtisodiy zonalarda joylashgan korxonalar faqat eksportga yo'naltirilgan faoliyat yuritadi.

Xitoyda yuqori texnologiyali sohalarni rivojlantirish uchun maxsus rivojlanish zonolari tashkil etildi. Ushbu zonalarda Fan va Texnologiyalar vazirligi hamda hududiy hokimiyatlar birgalikda klasterlar yaratish va rivojlantirish bilan shug'ullanadi. 2002- yilga kelib, Xitoyda 53 ta maxsus zona mavjud bo'lib, u yerda 28,388 ta firma faoliyat yuritadi, 3,49 million xodim ishlaydi va savdo hajmi 1 trillion yuanga teng. Klasterlarni yaratish va rivojlantirish jarayonida uch darajadagi hukumat organlari - markaziy hukumat, munitsipalitetlar va rivojlangan zonalar hokimiyatlari faol ishtirok etadi. Markaziy hukumatning roziligi bilan munitsipalitetlar hududida yuqori texnologiyali sanoat zonalarini tashkil qilishi mumkin. Shuningdek, markaziy hukumat maxsus imtiyozlarga loyiq firmalarni tanlaydi.

Quyidagi jadvalda turli mamlakatlarning tashqi iqtisodiy strategiyalari, ularning xususiyatlari va olingan natijalar qisqacha ko'rsatilgan (1-jadval).

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, mintaqaviy rivojlanishni tartibga solishning samarali institutsional mexanizmlari quyidagilar hisoblanadi:

- mintaqaviy dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish. Ushbu dasturlar mintaqalarning dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammolarini hal qilishga qaratilgan bo'lib, masalan, Tennessi vodiysi rivojini boshqarish (AQSh), Rur mintaqasi (Germaniya), "Sibir" rivojlantirish dasturi (Rossiya) va boshqalar¹⁹⁹;

- maxsus iqtisodiy zonalar. Mintaqani uning tabiiy-iqtisodiy salohiyati va raqobatbardosh ustunliklarini samarali foydalanish asosida tezkor rivojlantirish uchun maxsus rejimlarni yaratish. Bunga quyidagilar kiradi: erkin iqtisodiy zonalar, masalan, Shenchjen, Chjuhay (Xitoy), Kaliningrad (Rossiya), "Navoiy" EIZ (O'zbekiston) va boshqalar; tadbirkorlik zonolari, masalan, AQShda 1500 dan ortiq, Buyuk Britaniyada 27 dan ortiq zona mavjud; ofshor zonolari (Kipr, Kayman orollari va boshqalar); texnologiyalarni joriy etish zonolari, masalan, "Silikon

---

¹⁹⁹ Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. М.: ГУВШЭ, 2004. - 380 с.

vodiysi” (AQSh), Banglor (Hindiston), texnopolis “Tsukuba” (Yaponiya) va boshqalar;

1-jadval

Xalqaro bozorlarda tashqi iqtisodiy strategiyalarni shakllantirishning mamlakatlar tajribasi²⁰⁰

Mamlakat	Asosiy strategiya	Xususiyatlari	Natijalar
Germaniya	Eksportga yo‘naltirilgan yuqori texnologik mahsulotlar ishlab chiqarish	- Mashinasozlik, kimyo sanoati kabi tor ixtisoslashuv. - Kam davlat aralashuvi, kuchli xususiy sektor. - Yuqori sifatli mahsulotlar eksporti.	- Yevropada eksport bo‘yicha yetakchi. - Raqobatbardoshlik uchun sifat va innovatsiyalarga e‘tibor. - Chet el investitsiyalariga kam bog‘liqlik.
Fransiya	Proteksionizm va eksportni rag‘batlantirish	- Davlat qo‘llab-quvvatlagan istiqbolli sohalar (atom reaktorlari, aerokosmik dasturlar). - Importni cheklash. - Ijtimoiy yo‘naltirilgan iqtisodiy model.	- Ba’zi sohalarda muvaffaqiyat (masalan, atom energiyasi). - Tarkibiy islohotlarda muvozanat zarurligi ko‘rsatildi.
Yaponiya	Bosqichma-bosqich modernizatsiya va innovatsiyalar	- Dastlab arzon mahsulotlar, keyin sifat va energiya tejash. - Davlat va xususiy sektor hamkorligi. - Mintaqaviy rivojlanish rejalari (masalan, “Torch Programma”).	- Texnologik yetakchilik. - Klasterlar va maxsus iqtisodiy zonalar samaradorligi. - Innovatsiyalar uchun kadrlar tayyorlash ahamiyati.
Xitoy	“O‘lchovli ochiqlik” va davlat boshqaruvidagi eksport strategiyasi	- Maxsus iqtisodiy zonalar (Shenjen). - Yuqori texnologiyali sohalarga investitsiyalar. - Eksportni diversifikatsiya qilish.	- Jahon savdosida tez o‘lish. - Texnologik klasterlar yordamida raqobatbardoshlik. - Davlatning faol roli samarador.
AQSh	Innovatsion klasterlar va erkin bozor mexanizmlari	- “Silikon vodiysi” kabi texnologik markazlar. - Tadbirkorlik zonalar (1500+). - Davlat loyihalari (masalan, Tennessi vodiysi rivoji).	- Innovatsiyalar va startaplar uchun qulay muhit. - Mintaqaviy dasturlar orqali ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot.

– mintaqaviy rivojlanishda klaster mexanizmi. Masalan, Germaniyada 1995-yildan beri Bio Regio biotexnologik klasterlarini yaratish dasturi faoliyat yuritmoqda. Buyuk Britaniyada hukumat Edinburg, Oksford va Janubi-Sharqiy Angliya atrofidagi hududlarni biotexnologik kompaniyalar asosiy joylashuvi sifatida belgilagan. Norvegiyada hukumat “dengiz xo‘jaligi” klasteridagi firmalar

²⁰⁰ Muallif tomonidan shakllantirilgan

o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantiradi. Finlyandiyada 1995-yilda Advantage Finland - The Future of Finnish Industries nomli keng ko'lamli tadqiqot boshlandi, unda rivojlanish tendensiyalari aniqlanib, potentsial klasterlarning raqobatbardoshligi baholandi. Finlyandiya iqtisodiy tadqiqot instituti (ETLA) to'qqizta asosiy klasterni aniqladi: axborot-telekommunikatsiya, metallurgiya, energetika, biznes-xizmatlar, sog'liqni saqlash, mashinasozlik, oziq-ovqat va qurilish²⁰¹. Ushbu klasterlardagi kompaniyalar o'rtasidagi yaqin hamkorlik va bilim almashinuvi ularga asosiy raqobatchilarga nisbatan raqobatbardosh ustunliklar yaratdi (masalan, Finlyandiya ilmiy-tadqiqot va texnologik hamkorlik bo'yicha yetakchi o'rinni egallaydi);

– eksport qiluvchi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarini qo'llab-quvvatlash institutlarini shakllantirish. Bu kichik biznes vakillariga xalqaro bozorlarida kirish va faoliyat yuritish uchun qulay sharoitlar yaratishga xizmat qiladi, masalan, Eksportchilar assotsiatsiyalari (Malayziya, Tailand va boshqalar), tashqi savdo birlashmalari (Turkiya), maxsus tashqi savdo kompaniyasi "Uzagrostar xolding" (O'zbekiston) va boshqa tashkilotlar.

Xulosa va takliflar

Yoqoridagilarni tahlil qilgan xolda quyidagi takliflarni ilgari surishimiz mumkin:

a) **hududiy tashqi iqtisodiy siyosatni differensiallashtirish** – har bir viloyatning sanoat, resurs va transport salohiyatiga mos alohida tashqi iqtisodiy strategiyalar ishlab chiqilishi lozim;

b) **eksportga yo'naltirilgan tarmoqlarni aniqlash** – xorijiy tajribada bo'lgani kabi, hududlarning raqobat ustunligiga ega tarmoqlarini aniqlab, ularni davlat tomonidan maqsadli qo'llab-quvvatlash zarur;

c) **hududlararo va xalqaro klaster tizimini rivojlantirish** – Janubiy Koreya, Germaniya yoki Xitoy tajribasidan kelib chiqib, eksportga xizmat qiluvchi ishlab chiqarish klasterlari tashkil etilishi kerak;

d) **investitsion infratuzilmani takomillashtirish** – xorijiy investorlar uchun "bir darcha" tamoyili asosidagi xizmat ko'rsatish markazlarini hududlarda yo'lga qo'yish muhim;

e) **transport-logistika markazlarini yaratish** – xalqaro tajribadan foydalangan holda, har bir iqtisodiy mintaqada eksport-importni yengillashtiruvchi logistika uzellarini shakllantirish lozim;

f) **kichik va o'rta biznesning eksportga chiqishini qo'llab-quvvatlash** – xorijiy mamlakatlardagi eksport kredit agentliklari va kafolat fondlari tizimidan o'rnak olib, mahalliy korxonalar uchun moliyaviy mexanizmlar yaratish kerak;

---

²⁰¹ Дырдонова А.Н. Методические подходы к выявлению и оценке кластеров в экономике региона. М.: Региональная экономика: теория и практика. № 28(163), 2020, с. 26.

g) **hududiy marketing strategiyalarini ishlab chiqish** – har bir viloyat o‘zining “iqtisodiy brendi”ni yaratib, xorijiy bozorlarda hududiy imijni mustahkamlashi zarur;

h) **ilmiy-tahliliy markazlar faoliyatini kuchaytirish** – xorijiy davlatlar amaliyotida bo‘lgani kabi, tashqi iqtisodiy strategiyalarni shakllantirishda ilmiy asoslangan prognozlar va tahlillar tayyorlanishi kerak;

i) **kadrlar salohiyatini oshirish** – xalqaro iqtisodiy munosabatlar, eksport boshqaruvi, logistika va marketing sohalarida mutaxassislar tayyorlash tizimini kuchaytirish zarur;

j) **raqamli iqtisodiyotni integratsiya qilish** – xorijiy davlatlar tajribasiga asoslanib, hududlarda eksport va investitsiyalarni boshqarish uchun raqamli platformalar (data-portal, e-eksport tizimi) joriy etilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yangi O‘zbekiston taraqqiyoti strategiyasi to‘g‘risida (2022-2026-yillar)”gi Farmoni 2022-yil 28-yanvar, № PF-60-son. Elektron manba: <https://lex.uz/ru/docs/5841077>

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston-2030” Strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni 2023-yil 11-sentyabr, № PF-158-son. Elektron manba: <https://lex.uz/ru/docs/6600404>

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tashqi savdo va mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda tadbirkorlik assotsiatsiyalarining rolini yanada oshirish choralari to‘g‘risida”gi Qarori 2024-yil 14-mart, № PQ-126-son. Elektron manba: <https://lex.uz/ru/docs/6838940>

4. O‘zbekiston Respublikasining “Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risida”gi Qonuni (yangi tahriri), 2000-yil 26-may, № 77-II-son.

5. O‘zbekiston Respublikasining “Eksport nazorati to‘g‘risida”gi Qonuni, 2004-yil 26-avgust, № 658-II-son.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Eksportga ko‘maklashish va uni rag‘batlantirishni kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori, 2018-yil 20-dekabr, № PQ-4069-son.

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Eksport faoliyatini moliyalashtirish va sug‘urta himoyasi mexanizmlarini kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori, 2019-yil 24-may, № PQ-4337-son.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Eksportni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlarining Jahon savdo tashkiloti bitimlariga muvofiqlashtirish to‘g‘risida”gi Farmoni, 2024-yil 27-dekabr, № PF-228-son.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ishlab chiqarish, eksport va tadbirkorlik faoliyatini rag‘batlantirish, savdo va sanoat siyosati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni, 2025-yil 18-aprel, № PF-67-son.

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahsulotlarni eksport qilish tartib-taomillarini takomillashtirish va qo‘shilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag‘batlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni, 2025-yil 14-mart, № PF-47-son.

11. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Eksport-import operatsiyalari monitoringini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori, 2003-yil 30-sentabr, № 416-son.

12. Aditya A., Acharyya R. Export diversification, composition, and economic growth: Evidence from cross-country analysis //The Journal of International Trade & Economic Development. – 2013. – T. 22. – №. 7. – C. 975-976.

13. Beverelli C., Neumueller S., Teh R. Export diversification effects of the WTO trade facilitation agreement //World Development. – 2015. – T. 76. – C. 293-310.

QISHLOQ XO‘JALIGIDA KLASSTERLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA‘MINLASHDA DAVLAT SUBSIDİYALARINING AHAMIYATI

Yuldasheva Dildora Kamiljan qizi

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti

“Iqtisodiyot” kafedrası assistenti

Toshkent kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

Orcid: 0000-0003-4142-1752

E-mail: deeleemkameelovna93@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu tadqiqot O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi klasterlarining moliyaviy barqarorligiga davlat subsidiyalarining ta‘sirini 2018-2023 yillardagi ma‘lumotlar asosida statistik tahlil qilishga bag‘ishlangan. OLS regressiya modeli yordamida subsidiyalarga ta‘sir etuvchi asosiy omillar (yoqilg‘i xarajatlari, tuproq unumdorligi, suv ta‘minoti, texnika xarajatlari va asosiy vositalar) tahli qilingan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, yoqilg‘i xarajatlari, tuproq unumdorligi va asosiy vositalar subsidiya hajmiga ijobiy va statistik ahamiyatli ta‘sir ko‘rsatadi, suv ta‘minoti esa salbiy bog‘liqlikni namoyish etadi. Model yuqori tushuntirish qobiliyatiga ega ($R^2=0.78$). Tadqiqot subsidiyalarni differensial taqsimlash va klasterlarning moliyaviy barqarorligini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi.*

***Kalit so‘zlar:** qishloq xo‘jaligi klasterlari, davlat subsidiyalari, moliyaviy barqarorlik, OLS regressiya, yoqilg‘i xarajatlari, tuproq unumdorligi.*

***Abstract.** This research paper conducts a statistical analysis of the impact of state subsidies on the financial stability of agricultural clusters in Uzbekistan, based on 2018-2023 data. Using an OLS regression model, the key factors influencing subsidies (fuel costs, soil fertility, water supply, machinery costs, and fixed assets) were analyzed. The results indicate that fuel costs, soil fertility, and fixed assets have a positive and statistically significant impact on subsidy volume, while water supply demonstrates a negative correlation. The model exhibits high explanatory*

Ingliz tili muharriri: Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi
Musahhih: Vaxabova Marfua Mirkamalovna
Sahifalovchi va dizayner: Zoirov Sardor Ziyodin o'g'li

2- TOPLAM

2- MAXSUS SON /2025

© Materiallar ko'chirib bosilganda, **“Management and Economics Scientific Research Journal”** jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pulli asosda chop etiladi.

El. pochta: journals@timeedu.uz

Tel.: +998 95 651 90 00

“Management and Economics Scientific Research Journal” jurnali 19.09.2024-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 404368-son reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. Litsenziya raqami:

C-5669639

PNFL: 308906510

Manzilimiz: Toshkent shahar Yakkasaroy tumani
Shota Rustaveli ko'chasi, 114